

## راهکارهای نهادینه‌سازی سلامت اقتصادی با تکیه بر بیانیه گام دوم انقلاب

فائزه خورسندی<sup>۱</sup>

### چکیده

مسئله اقتصاد یکی از دغدغه‌های جهان و روزگار کنونی است که تمامی جوامع بشری را تحت‌الشعاع و آنان را در صدد تأمین و بهبود آن قرار داده است. تأمین معاش و اقتصاد فرد و جامعه مسئله‌ای فراگیر و حیاتی است که با نگاه تیزبینانه رهبر معظم انقلاب بارها به آن تاکید و سفارش شده است. ایشان در بیانیه جشن چهل سالگی انقلاب نکات کلیدی و موثری را بیان داشتند که توجه به هر کدام از آنها بیانگر راهکاری برای ایجاد سلامت اقتصادی در جامعه نوین اسلامی است. هدف نوشتار حاضر دستیابی به این راهکارها برای نهادینه‌سازی آن در جامعه نوین اسلامی است. روش تحقیق اسنادی-کتابخانه‌ای است و نویسنده با شیوه تحلیل و توصیف مطالب به پردازش اطلاعات پرداخته است. پس از سیری در بیانات معظم‌له نتایجی در این زمینه حاصل شد: سلامت اقتصادی منوط به مسائلی نظیر عدم وابستگی به نفت، محور قرار گرفتن کار در جهت تولید انبوه و با کیفیت، استفاده از سرمایه‌های خارجی و توسعه نیروی انسانی و متخصص و مبارزه با مفاسد اقتصادی از جمله مبارزه با طبقه نوکیسه و فرهنگ‌سازی صحیح در جهات مهم اقتصادی، نظیر: حمایت از علوم دانش بنیان اقتصادی و مراکز علمی، رفاه‌گریزی مسئولین، عدم سوء استفاده از مقام‌های دولتی، اصلاح الگوی مصرف، استفاده از ابزار رسانه در جهت سلامت اقتصادی است.

**کلید واژه‌ها:** اقتصاد، سلامت اقتصادی، نیروی انسانی، بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، رفاه‌گریزی.

---

<sup>۱</sup> سطح ۲، استان البرز، فردیس.

## مقدمه

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در جامعه کنونی باید به آن توجه نمود، مسئله اقتصاد و سلامتی آن برای رفاه جامعه اسلامی است. بی شک این مهم، شالوده نظام اسلامی و نقش بزرگی در روند رشد و تعالی جامعه اسلامی داشته و خلل در آن باعث کندشدن و ایستادگی چرخ انقلاب اسلامی خواهد شد. بنابراین جامعه پویا و پر تلاش و سالم و عاری از مفاسد اقتصادی در گرو سلامت اقتصادی آن است. سوال اصلی تحقیق نیز این است که راهکارهای نهادینه‌سازی سلامت اقتصادی در جامعه نوین اسلامی چیست؟ رهبر معظم انقلاب اسلامی در بیشتر بیانات خویش با مردم و مسئولین کشوری بارها نسبت به این مسئله تاکید ورزیده و اشاره نموده است که این مسئله نشان از اهمیت آن است. این تاکیدها تا جایی رسیده که ایشان در جشن چهل سالگی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷ ش در بیانیه ای با نام بیانیه گام دوم انقلاب نسبت به مسائل اقتصادی و بیان راهکارهایی برای ایجاد سلامت اقتصادی در جامعه نوین اسلامی نکات کلیدی و مهمی را ارائه نموده است که توجه به هر یک از این نکات و عمل به آنها سلامت اقتصادی را تضمین می‌نماید. لذا این مسئله ضرورت می‌نماید که نگاه نسبت به این مسئله دقیق‌تر و موشکافانه‌تر شده و به دست آوردن‌های این راهکارها از اهداف و ضرورت‌های تحقیق حاضر قرار گیرد. در رابطه با تحقیق حاضر هیچ گونه آثاری تحت این عنوان صورت نگرفته، اما آثار مشابهی به نگارش در آمده است:

(۱) مقاله «اقتصاد سالم و راه‌های مبارزه با آفات آن»؛ اثر عذرا طالبیان که در ۱۳۸۵ ش به نگارش در آمده است. در این اثر راه‌های مبارزه با آفات اقتصادی در ضمن تبیین مسئله بیان شده اما هیچ‌گونه راهکاری از نگاه مقام معظم رهبری و بیانیه ایشان آورده نشده است.

(۲) مقاله «اقتصاد سالم؛ بررسی ریشه‌های فساد اقتصادی در جامعه از دیدگاه قرآن»؛ اثر عبدالرضا میریان که در این اثر به بیان و بررسی ریشه‌های اقتصادی در جامعه از نگاه آیات قرآن پرداخته است.

(۳) مقاله «عوامل مخرب اقتصاد و راهکارهای سلامت اقتصادی در جامعه از منظر قرآن و روایات»؛ اثر میثم جمال زاده که در سال ۱۳۹۰ ش به چاپ رسیده است به بررسی موضوع از نگاه آیات و روایات پرداخته است اما از نگاه مقام معظم رهبری و بیانات ایشان در بیانیه گام دوم انقلاب چیزی بیان

نکرده است. وجه تفاوت و تمایز نوشتار حاضر با آثار پیشین در بیان سلامت اقتصادی در جامعه اسلامی از نگاه مقام معظم رهبری و بیانیه گام دوم انقلاب است.

## ۱- مفاهیم نظری

### ۱-۱- تعریف اقتصاد

#### ۱-۱-۱- اقتصاد در لغت

**اقتصاد:** «الْقَصْدُ»: «مستقیم نمودن و استوار داشتن راه است».<sup>۱</sup> «قَصَدْتُ قَصْدَهُ»: «به سویش رفتم و آهنگش نمودم».<sup>۲</sup> «اِقْتَصَادُ»: از این واژه است که بر دو گونه است:

اول) اقتصاد پسندیده به طور مطلق در میانه روی چیزی که دو طرف افراط و تفریط دارد مثل جود یا بخشش که میان حالت زیاده روی و بخل قرار دارد و شجاعت که حالتی است ما بین تهور و ترس و مانند اینها و بر این معنی است آیه: «وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ»<sup>۳</sup> و به این گونه اقتصاد و میانه روی در آیه: «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا...»<sup>۴</sup> اشاره کرده است.

دوم) اقتصادی است که به طور کنایه از آنچه میان حالت پسندیده و ناپسند قرار می گیرد، مثل قرار گرفتن میان عدل و جور [که نه عدالت است و نه جور و ستم]. و یا حالتی و موقعیتی در میان نزدیک و دور و بر این اساس گفت:

---

<sup>۱</sup> ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن؛ ج ۳، ص: ۱۹۷.

<sup>۲</sup> همان.

<sup>۳</sup> لقمان: ۱۹.

<sup>۴</sup> فرقان: ۶۷.

«فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ»<sup>۱</sup>؛ اِقْتَصَدَ - اِقْتَصَاداً [قصد] فی الأمر: در آن کار میانه روی کرد. این واژه ضد (اَفْرَطَ) است،- فی النَّفَقَةِ: در مخارج زندگی میانه روی کرد،- فی امره: در کار خود استوار شد.

## ۲-۱-۱- اقتصاد در اصطلاح:

شهید مطهری در بیان تعریف اصطلاحی اقتصاد گوید: «انسان برای بقا و حیات خود احتیاج دارد به چیزهایی از قبیل غذا و لباس و مسکن که وسایل معاش نامیده می‌شوند انسان به غیر امور نیز احتیاج دارد؛ از قبیل: احتیاجات خانوادگی؛ یعنی زن و فرزند، احتیاجات فرهنگی، احتیاجات معنوی و دینی، احتیاجات سیاسی؛ یعنی حکومت به آنچه مربوط به شئون حکومت است و احتیاجات اجتماعی از قبیل قضاوت در میان احتیاجات انسان. اولی‌ترین آنها، احتیاجات اقتصادی است؛ یعنی اموری که انسان در حیات و بقای شخصی خود به آنها نیازمند است و بدون آن قادر به ادامه حیات نیست»<sup>۲</sup>.

به یقین این تعریف منطقی نیست؛ به تعبیر دیگر جامع و مانع اغیار نیست. جامع نیست به دلیل اینکه برخی ثروت‌ها را از لوازم و بقای شخص نیست و مانع اغیار نیست؛ چراکه جنس مخالف و همچنین زندگی اجتماعی از شرایط بقا و حیات شخص است.

یا در جایی دیگر گفته شده: «انسان با توجه به تمایلی که رفع نیازهای خود دارد، سعی می‌کند با صرف حداقل تلاش یا هزینه، حداکثر نتیجه را به دست آورد، این راه و روش، اصل اقتصاد نامیده می‌شود»<sup>۳</sup>.

---

<sup>۱</sup> فاطر: ۳۲.

<sup>۲</sup> مطهری، نظری به نظام اقتصادی اسلام، ص ۲۷ - ۲۸.

<sup>۳</sup> غفوری، خطوط اصلی در نظام اقتصادی اسلام، ص ۲۵.

بنابراین اقتصاد به علمی گفته می‌شود که رفتار و رابطه انسان را با اشیای مادی مورد نیاز او که به رایگان در طبیعت نمی‌یابد، مطالعه می‌کند.<sup>۱</sup>

## **۲-۱- اقتصاد اسلامی**

در تعریف اقتصاد اسلامی باید گفت که اقتصاد اسلامی غیر علم اقتصاد است و خود مکتبی جدید و نو در زمینه اقتصاد آن هم در سطح جامعه کلان امروزی است؛ چراکه دین اسلام مخالف هر گونه به دست آوردن ثروت و سرمایه به هر طریق و روش ممکن است و دارای شرایط و ضوابطی خاص است. آری در مکتب اسلام علم اقتصاد به معنای یاد شده وجود ندارد، چراکه که دارای یک سری اصول اقتصادی است که از آن با نام خطوط اقتصادی است نام برده می‌شود.<sup>۲</sup> به جهت اطاله بحث به همین مقدار اکتفا می‌کنیم.

## **۳-۱- سلامت اقتصادی**

در تعریف این واژه و ترکیب اضافی باید گفت که یکی از شرایط و اصول اولیه اقتصاد سالم و سلامت اقتصاد، حیات و قابلیت رشد و نمو ثروت است، همان‌طوری که از شرایط اولیه یک اجتماع سالم، سلامت اقتصاد و اقتصاد سالم آن است. سلامت اقتصاد یعنی اقتصاد قائم به ذات و غیرقائم به غیر.<sup>۳</sup>

## **۴-۱- متن بیانیه گام دوم انقلاب در رابطه با اقتصاد و سلامت اقتصادی**

رهبر معظم انقلاب اسلامی در جشن چهل سالگی انقلاب در رابطه بحث اقتصاد و سلامت اقتصادی بیانیه‌ای را مطرح ساختند که دقت به واژگان و نکات کلیدی آن هر یک می‌تواند عامل و راهکاری برای سلامت اقتصادی جامعه نوین اسلامی باشد. ایشان در این بیانیه این‌گونه می‌فرمایند: «اقتصاد: اقتصاد یک نقطه‌ی کلیدی تعیین‌کننده است. اقتصاد قوی، نقطه‌ی قوت و عامل مهم سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه ضعف و زمینه‌ساز نفوذ و دخالت دشمنان

---

<sup>۱</sup> سبحانی، سیمای اقتصاد اسلامی، ص ۷.

<sup>۲</sup> غفوری، خطوط اصلی در نظام اقتصادی اسلام، ص ۹.

<sup>۳</sup> همان، ص ۱۸.

## نتیجه گیری

با انجام پژوهش حاضر نتایج زیر حاصل شد:

۱) بین علم اقتصاد با مثبت و یا اقتصاد اسلامی خیلی تفاوت وجود دارد. علم اقتصاد به تمام روشهایی که به انسان کمک می کند با تلاش اندک بیشتر نتیجه و سرمایه و رفاه را به دست آورد اما اقتصاد اسلامی به فعالیت های انسان نظم بخشیده و هر نوع فعالیت را برای کسب درآمد و رفاه را پسندیده نمی داند.

۲) راهکارهای اقتصادی به دست آمده برای نهادینه سازی سلامت اقتصادی در جامعه نوین اسلامی از بیانیه گام دوم انقلاب به شرح زیر است:

۲-۱- توسعه نیروی انسانی کاردان و اهمیت به ارزش کار و محور قرار دادن آن در جامعه و مبارزه با بیکاری.

۲-۲- اهمیت به تولید و بالا بردن سطح کیفیت آن و انبوه سازی و سرمایه گذاری آن در جامعه اقتصادی.

۲-۳- فراهم سازی مقدمات و زمینه های فکری و فرهنگی برای ایجاد ایجاد کار و تولید و رشد آن.

۲-۴- افزایش و بهبود سازی روشهای تولید و ارتقای آن نظیر وجدان کاری و مبارزه با مفاسد اقتصادی نظیر: مبارزه با طبقه نوکیسه.

۲-۵- قطع وابستگی به نفت و جلوگیری از خام فروشی محصولات نفتی و تبدیل آن به فرآورده های نفتی و فروش آن.

۲-۶- دقت نظر بر روی مسئله فرهنگ جامعه و فرهنگ سازی صحیح که در ابعاد گسترده ای این مسئله دخالت دارد و می تواند کمک شایانی به سلامت اقتصاد جامعه نموده و باعث تضمین آن و یا روایی سلامت اقتصادی گردد؛ چراکه این مسئله آن قدر قدرت دارد که می تواند ضمانت و یا نابودی اقتصاد یک جامعه را تعیین کند.

۳) ابعاد فرهنگ سازی شامل: ترویج صحیح فرهنگ مصرف، مبارزه با رفاه زدگی و تجمل گرایی و توجه به اقتصاد دانش بنیان و دانش محور و مورد نیاز در رشد اقتصاد و سلامت آن، تعهد پذیری و مسئولیت پذیری مسئولین در راستای مسئولیت محوله و اجرای و انجام جدی آن برای رشد و پیشرفت و سلامت اقتصادی و جذب سرمایه ها و روش های اقتصادی خارجی و استفاده از آن در جهت بهبود سازی سلامت و اقتصاد کشور و همچنین جلوگیری از سوء استفاده از مقامات و پستهای شغلی و مسئولیت های کشوری در جهت اقتصاد و یا منافع شخصی باعث حفظ و سلامت اقتصادی می گردد. بدیهی است باید تمامی این روش ها با کمک جامعه انسانی به کار گرفته شود تا سلامت اقتصادی را تضمین سازد و رشد جامعه اسلامی را نوید بخشد. بی شک اخلاص در هر یک از این موارد مسلماً رشد و پیشرفت چرخ اقتصادی را کند می سازد.

## فهرست منابع

\*قرآن کریم

\*نهج البلاغه

- (۱) ابن منظور، محمد بن مکرم، *لسان العرب*، لبنان؛ بیروت: دارالفکر للطباعة والنشر والتوزيع؛ دارصادر، چاپ سوم، ۱۴۱۴ق.
- (۲) ازکیا، مصطفی، *جامعه شناسی توسعه*، تهران: کیهان، چاپ یازدهم، ۱۳۹۳ ش.
- (۳) اسحاقی، سید حسین، *مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی*، قم: نشر هاجر، چاپ دوم، ۱۳۹۰ش.
- (۴) پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، *مبانی اقتصاد اسلامی*، تهران: سازمان سمت، چاپ اول، ۱۳۸۸ش.
- (۵) ترکاشوند، علی اصغر، صافحیان، محمد، *راهبرد ولایت*؛ مجموعه بیانات، تدابیر و رهنمودهای مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا حضرت آیت الله العظمی امام خامنه‌ای مدظله‌العالی، تهران: سازمان عقیدتی آجا، چاپ اول، ۱۳۹۹ش.
- (۶) حامدی، محمد مهدی، *تهدیدات فرهنگی و راهبردهای مقابله*، تهران: نسل کوثر، چاپ اول، ۱۳۸۱ش.
- (۷) حرّعاملی، محمدبن حسن، *وسائل الشیعه*، قم: مؤسسه آل‌البیت لإحياء التراث، چاپ بیست نهم، ۱۴۱۶ق.
- (۸) خامنه‌ای، سید علی، *بیانیه گام دوم انقلاب؛ خطاب به ملت ایران*، تهران: انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷ش.
- (۹) خامنه‌ای، سید علی، *حدیث ولایت* (مجموعه بیانات و مکتوبات رهبر معظم انقلاب اسلامی)، تهران: انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۸ش.
- (۱۰) خامنه‌ای، سید علی، *گام دوم؛ بیانیه گام دوم خطاب به ملت ایران*، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۷ش.

- (۱۱) خلیلیان، محمد جمال، *شاخص های توسعه اقتصادی از دیدگاه اسلام*، قم: موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، چاپ دوم، ۱۳۹۰ ش.
- (۱۲) دستغیب، سید عبدالحسین، گناهان کبیره، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ بیست و پنجم، ۱۳۹۳.
- (۱۳) دفتر مقام معظم رهبری، *حدیث ولایت*، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ش.
- (۱۴) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، *المفردات الفاظ القرآن الکریم*، بیروت: دار القلم، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.
- (۱۵) *روزنامه جمهوری اسلامی* ۱۶ مهر سال ۷۹.
- (۱۶) سبحانی، جعفر، *سیمای اقتصاد اسلامی*، قم: موسسه امام صادق علیه السلام، چاپ سوم، ۱۳۹۱ ش.
- (۱۷) شیخ صدوق، محمد بن علی بن بابویه، *من لایحضره الفقیه*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۹۰ ق.
- (۱۸) غفوری، علی، *خطوط اصلی در نظام اقتصادی*، قم: فجر، چاپ اول، ۱۳۳۶ ش.
- (۱۹) کریمی، مرزبان، *نگاهی به ماهیت انقلاب اسلامی ایران*، تهران: کانون علوم خطیب، چاپ اول، ۱۳۹۷ ش.
- (۲۰) کلینی، ابو جعفر محمد بن یعقوب، *الکافی*، قم: دار الحدیث، چاپ دوم، ۱۴۳۰ ق.
- (۲۱) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، *بحار الأنوار*، بیروت؛ دار احیاء التراث العربی، چاپ پنجم، ۱۴۰۳ ق.
- (۲۲) مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی (*اقتصاد*)، اصفهان: بازار کتاب قائمیه اصفهان، چاپ اول، بی تا.
- (۲۳) مصباح یزدی، محمد تقی، *پرتوی از امامت و ولایت در قرآن کریم*، تهران: میقات، چاپ اول، ۱۳۶۲ ش.
- (۲۴) مطهری، مرتضی، *نظری به نظام اقتصادی اسلام*، تهران: صدرا، چاپ بیست و یکم، ۱۳۹۳ ش.

۲۵) معاونت فرهنگی اجتماعی دانشگاه بیرجند، *تحلیل و شناخت مبانی بیانیه گام دوم انقلاب*، ۱۳۹۷ ش.

۲۶) موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، *اقتصاد و عرصه اقتصادی*، تهران: قدر ولایت، چاپ دوم، ۱۳۹۰ ش.

۲۷) ورام مالکی اشتری، ابی الحسین، *تنبيه الخواطر ونزهة النواظر (مجموعه ورام)*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۶۸ ش.